

Наталія БРАТІШКО

фахівець групи захисту
інтелектуальної власності
відділу організації наукової діяльності
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА СПЕЦІАЛІСТІВ-КРИМІНАЛІСТІВ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Конституцією України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [1]. Однак, сучасна ситуація диктує складні умови для реалізації державних програм у цій сфері.

Йдеться не лише про процес нормотворчої діяльності, спрямованої на створення ефективних механізмів захисту конституційних прав і свобод громадян України, а й про практичне виконання органами державної влади своїх обов'язків щодо їх захисту. Тож центральним органом виконавчої влади, який служить суспільству, забезпечує захист прав і свобод людини, протидіє злочинності, підтримує публічну безпеку та громадський порядок, є Національна поліція України. Тому належна організація діяльності цього органу має велике значення, що особливо важливо в сучасних умовах його реформування, у напрямі переходу від суто примусових методів роботи до виконання службових обов'язків.

Сучасний рівень розвитку криміналістики у сфері правоохоронної діяльності є визначальним фактором у боротьбі зі злочинністю, який постійно змінюється та вимагає адаптивності з боку правоохоронних органів. У цьому контексті постає нагальне питання кадрового забезпечення спеціалістів-криміналістів у відділах поліції, яке потребує ґрунтового системного аналізу та термінового вирішення. Така проблема викликає серйозне занепокоєння, ставить під загрозу ефективність кримінальних розслідувань та впливає на судовий процес, особливо у воєнний час у нашій країні. Адже недостатність спеціалістів-криміналістів у відділах не лише уповільнює процес розслідування, але й може поставити під сумнів достовірність судових вироків та всю систему правосуддя, особливо у випадку засудження невинних осіб.

За останні роки спостерігається динамічне зростання обсягів злочинності та розширення спектру кримінальних порушень, що необхідно враховувати при формуванні кадрового складу. Стратегічне збільшення чисельності спеціалістів-криміналістів стає критичною необхідністю для забезпечення ефективного розслідування і виходу на новий рівень протидії злочинності. Рівень злочинності підвищується разом зі складністю розслідування злочинів. Злочинці використовують більш потужні засоби та

методи для вчинення протиправних дій, а також для приховування їх від правоохоронних органів, що спонукає їх вдосконалювати свої методи протидії розслідуванню. Це пов'язано не лише зі стрімким потоком злочинності сьогодні, а й з розвитком криміналістики та її повільним фактичним відображенням, а також можливістю практичного застосування її розробок [2, с. 154].

Абзацом 1 частини 1 статті 71 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) передбачено, що спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками і може надавати консультації, пояснення, довідки, висновки та інші документи під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок [3].

Відповідно до Закону України від 09.10.2024 року № 4009-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо оптимізації діяльності спеціалістів у кримінальному провадженні» частину 4 статті 71 КПК України доповнено пунктом 9, що розширює права спеціаліста наступного змісту: «надавати довідки, висновки з питань, що належать до сфери його знань, щодо ідентифікації особи, зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв, слідів вибуху або пострілу, наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, сильнодіючих лікарських засобів» [4].

Підвищення професіоналізму правоохоронних органів є актуальним завданням як в Україні, так і за кордоном. Незважаючи на те, що домінуючі підходи до вирішення цих проблем та можливості їх практичної реалізації відрізняються, позиції науковців та практиків сходяться в одному: кадровий потенціал правоохоронних органів є провідним елементом ефективної правоохоронної діяльності. Фахівці також сходяться на думці, що основним методом забезпечення якості та ефективності діяльності правоохоронних органів є сучасна система професійної підготовки, орієнтована на підготовку спеціалістів, здатних виконувати свої функціональні обов'язки.

Комплексна цільова підготовка фахівців-криміналістів для підрозділів техніко-криміналістичного забезпечення органів досудового розслідування поліції та підрозділів Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України на сьогоднішній день здійснюється в Національній академії внутрішніх справ. На жаль, останніми роками спостерігається поступова тенденція до зменшення кількості годин з професійно-орієнтованих дисциплін, що забезпечують криміналістичну підготовку спеціалістів для органів досудового розслідування та підрозділів техніко-криміналістичного забезпечення, що потенційно не сприяє якісній практичній професійній підготовці здобувачів вищої освіти, оскільки майбутні спеціалісти не зможуть повноцінно опанувати криміналістику, здобути знання, необхідні для розслідування злочинів, та опанувати алгоритми їх розслідування.

Окрім професійної підготовки, на сьогодні спостерігається недостатня кількість посад спеціалістів-криміналістів. Опитуванням керівників підрозділів техніко-криміналістичного забезпечення встановлено, що для забезпечення цілодобового чергування спеціалістів-криміналістів у складі слідчо-оперативних груп потрібно збільшити їх кількість приблизно вдвічі. У разі додаткового навантаження у вигляді проведення досліджень з оформленням їх результатів у формі довідок чи висновків, виникне потреба у ще більш значному збільшенні кількості спеціалістів-криміналістів [5, с. 41–42].

Отже, підсумовуючи вищенаведене, треба зазначити, що на стадії досудового розслідування у кримінальних провадженнях всіх видів використовуються спеціальні знання, однією з форм яких є залучення спеціаліста для проведення процесуальних дій. На сьогодні залишається невирішеним питання щодо підготовки спеціалістів-криміналістів.

Тому для належної криміналістичної підготовки в контексті практичного спрямування освітнього процесу має бути забезпечений систематичний, реальний і спільний з практичними підрозділами моніторинг своєчасного оновлення навчально-методичного забезпечення та матеріально-технічної бази закладів вищої освіти, а саме створення криміналістичних навчальних полігонів, спеціалізованих лабораторій та аудиторій, проведення практичних тренувань, імітаційних розслідувань, а також постійне оновлення освітніх програм. Тільки такий підхід забезпечить не лише високий рівень криміналістичної роботи, але й підвищить ефективність діяльності правоохоронних органів у розкритті та запобіганні злочинам.

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканості народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 13.10.2025).

2. Шепеленко Д. Бідняк Г. Деякі проблеми кадрового забезпечення відділів криміналістичного забезпечення Національної поліції України. *Теорія і практика використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні* : матеріали Всеукр. науково-практ. семінару, м. Дніпро, 30 травня 2024 р. Дніпро : ДДУВС, 2024. С. 154–156.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10. № 11–12. № 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 14.10.2025).

4. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо оптимізації діяльності спеціалістів у кримінальному провадженні: Закон України від 09 жовтня 2024 року № 4009-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2025. № 10. Ст. 26. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4009-20#Text> (дата звернення: 14.10.2025).

5. Бідняк Г. С., Купріянова А. О. Проблемні питання підготовки спеціалістів-криміналістів. *Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінального процесуального та криміналістичного забезпечення протидії злочинності в сучасних умовах* : матеріали Міжнар. науково-практ. конф., м. Дніпро, 20 грудня 2024 р. Дніпро : ДДУВС, 2024. С. 40–42.